

SIPRI YEARBOOK 2006

**ARMAMENTS,
DISARMAMENT AND
INTERNATIONAL
SECURITY**

Sammanfattning på svenska

Stockholms internationella fredsforskningsinstitut, SIPRI, är ett oberoende forskningsinstitut där man studerar frågor om fred och konflikter med tonvikt på nedrustning och rustningsbegränsning. SIPRI grundades 1966 för att markera 150 år av obruten fred i Sverige. Under 2006 firar SIPRI sitt 40-årsjubileum.

Institutet finansieras huvudsakligen genom anslag från den svenska regeringen, beviljade av riksdagen. Personalen, styrelsen och den rådgivande kommittén har internationell sammansättning.

SIPRI:s forskning syftar till

- att öka öppenheten i frågor som rör säkerhet och rustningsbegränsning
  - att bidra till att förhindra och lösa konflikter
  - att presentera forskningen för en bred publik.

SIPRI:s forskningsresultat publiceras i böcker samt på Internet:
<http://www.sipri.org>

Detta häfte ger en kort sammanfattning av fakta och data i

SIPRI Yearbook 2006
Armaments, Disarmament and
International Security (888 sidor).

SIPRI Yearbook har givits ut sedan 1969. I årsboken presenterar SIPRI:s forskare och andra experter data och analyser rörande alla viktigare aspekter på rustningsbegränsning, fred och säkerhet. I *SIPRI Yearbook 2006* markeras SIPRI:s 40-åriga historia genom flera retrospektiva kapitel. Dessutom ingår aktuella rapporter och analyser.

Årsboken skrivs på engelska, liksom SIPRI:s övriga böcker. Mer information om årsboken finns på Internet:
<http://yearbook2006.sipri.org/>

SIPRI Yearbook kan köpas i bokhandeln eller beställas direkt från Oxford University Press via SIPRI på ovanstående webbadress.

Detta häfte, samt versioner på engelska, franska, holländska, spanska och tyska, finns tillgängligt på Internet:
http://www.sipri.org/contents/publications/pocket/pocket_yb.html

För information om nyutkomna SIPRI-böcker:
<http://www.sipri.org/contents/webmaster/publications/>

Översättning till svenska: Nenne Bodell

Innehåll

Euro-atlantisk säkerhet och institutioner	1
Större väpnade konflikter	2
Fredsbyggande: internationellt fokus på Afrika	4
Islam, konflikt och terrorism	6
Regionalt säkerhetssamarbete vid inledningen av tjugohundratalet	7
Nationell samhällsstyrning av kärnvapen: möjligheter och hinder	8
Vapens livscykel: öppenhet och insyn	9
Militärutgiftsdata under 40 år: en tillbakablick	10
Militärutgifter	11
Vapenproduktion	12
Internationella vapenöverföringar	14
Rysslands vapenindustri	16
Säkerhetspolitiska aspekter av europeiskt rymdsamarbete	17
Kärnvapenbegränsning och icke-spridning	18
Multilateral kontroll av kärnbränslecykeln	20
Reflektioner över rustningsbegränsningens kontinuitet och förändring	21
Kemiska och biologiska vapen: utveckling och begränsning	22
Ökad biosäkerhet: behovet av en global strategi	23
Begränsning av konventionella vapen	24
Exportkontroll	25
Nedrustningfördrag	26
Förkortningar	30

Euro-atlantisk säkerhet och institutioner

- Under 2005 kännetecknades de transatlantiska relationerna av en pragmatisk hållning. Bortsett från oenigheten om Irak, tycks de amerikanska och de europeiska EU- och NATO-medlemmarnas roller i världspolitiken vara kompletterande snarare än varandras motsatser.

- I en del fall har det transatlantiska samarbetet återgått till internationella organisationer som FN, NATO och OSSE. USA framhåller inte längre värdet av "tillfälliga koalitioner".

- USA har gradvis fört sin politik närmare den europeiska. Bush-administrationens benägenhet att ensidigt bruka militär-makt är oförändrad, men det kaos som råder i Irak hindrar USA från att gå längre än till antydningar om ytterligare "förebyggande" militära operationer.

- Relationerna mellan EU och NATO har gått in i en ny fas då organisationernas funktioner och geografiska utbredning alltmer överlappar varandra. Bakslaget 2005 med EU:s konstitutionsfördrag påverkade inte i någon högre grad implementeringen av den ambitiösa säkerhetspolitiska EU-agendan, men väcker frågor om EU:s strävan att bli en mer effektiv säkerhetsaktör.

- I de nya länderna inom det forna Sovjetunionen finns en allt djupare skiljelinje mellan de länder som påbörjat en demokratisering och de som behållit en auktoritär regim. Ryssland fortsätter att spela en så stor roll i regionen att det är svårt att lösa konflikter där utan rysk medverkan eller opposition.

- Utvecklingen på västra Balkan (Kosovos status, delningen av Serbien och Montenegro och centraliseringen av makten i Bosnien-Hercegovina) kommer inte att ta bort risken för konflikter som orsakas av statsgränser som inte överensstämmer med etniska gränser.

Större väpnade konflikter

- Under 2005 fick icke-statliga aktörer en alltmer framträdande roll i konflikter. Att det internationella samfundet inte kan hålla dem ansvariga för övergreppen på civilpersoner är fortsatt ett hot mot människors säkerhet på individnivå (*human security*).

- De icke-statliga gruppernas fragmentariska särdrag och deras våldshandlingar var återkommande teman under 2005. Försöken att uppnå en fredsöverenskommelse i Darfur (Sudan) försvårades av schismer och fiendskap mellan olika rebellgrupper.

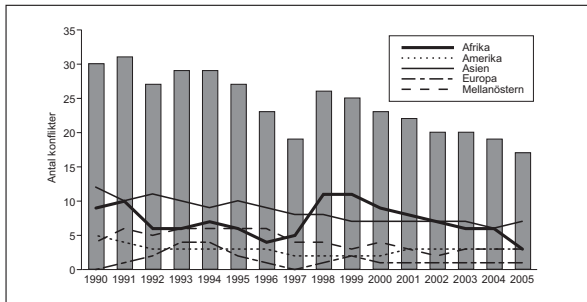
- Opposition från icke-statliga aktörer gör att regeringar kan förneka existensen av "konflikter" i vanlig mening. Så t.ex. hävdar Ryssland att det var mot kriminella element och terrorister man riktade sin hårdföra politik i Tjetjenien under 2005.

- Fortsatta oroligheter i Demokratiska Republiken Kongo har utmanat den traditionella uppfattningen om skillnader mellan faserna "konflikt" och "efterkonflikt". Det ständiga våldet från milisgrupper och misslyckandet att integrera forna soldater i samhället har bidragit till detta.

- Under 2005 fortsatte våldet i Irak med oförminskad kraft. En övergångsregering, en ny författning och allmänna val i december 2005 kunde inte hindra en allt djupare splittring i landet. Misslyckandet med att varken förstå de stridandes motiv, vilka grupper som deltog, eller att identifiera möjliga utgångspunkter för en politisk dialog, kastade sina skuggor över Irak i slutet av året.

- Konflikten mellan israeler och palestinier och den i Kashmir avspeglar en förändrad syn på engagemang i konflikter, i sin tur påverkat av avkolonisering, stormaktsinflytande och oron för internationell terrorism.

Regional fördelning och totalt antal större väpnade konflikter, 1990–2005

Konfliktområden 2005

Afrika

Burundi
Sudan
Uganda

Europa

Ryssland
(Tjetjenien)

Amerika

Colombia*
Peru
USA†

Mellanöstern

Irak*
Israel
Turkiet

Asien

Afghanistan*
Filippinerna‡
Indien (Kashmir)*
Myanmar
Nepal*
Sri Lanka

* Konflikter där antalet döda uppgick till minst 1000 under 2005.

† Konflikten i USA avser den mellan al-Qaida-nätverket och USA och dess koalitionspartners.

‡ Två konflikter pågick på Filippinerna.

Fredsbyggande: internationellt fokus på Afrika

- Under 2005 fick Afrika en aldrig tidigare skådad uppmärksamhet från världssamfundet. I december 2005 anslags 75% av FN:s resurser till Afrika. Trots detta avslöjar rapporter från FN:s Millennieprojekt och den brittiskeledda Afrika-kommissionen att Afrika för närvarande är den region som ligger längst ifrån att uppfylla FN:s Millenniemål.

- Elfenbenskusten, Liberia och Zimbabwe har under senare år visat på den negativa inverkan som konflikter och svag samhällsstyrning har på ekonomisk utveckling. Angola och Moçambique är dock exempel som visar hur snabbt utvecklingen vänds när väl problem med konflikter och samhällsstyrning löses.

- På FN:s världsmöte i september 2005 tillkännagavs bildandet av FN:s Kommission för fredsbyggande. Kommissionen ska stödja länder som återhämtar sig från konflikter.

- *Human Security Report 2005* visar ett starkt samband mellan den markanta nedgången av antalet väpnade konflikter och etablerandet av fredsuppdrag.

- FN-operationerna i Liberia och Sierra Leone hade viss framgång under 2005. Problemen i Elfenbenskusten och Demokratiska Republiken Kongo är emellertid exempel på svårigheterna som finns med fredsbyggande i Afrika.

- Världssamfundets största misslyckande under året var i Darfur (Sudan). Den underfinansierade Afrikanska unionen (AU) visade sig otillräcklig att hantera krisen och AU-operationen införlivades med ett FN-lett fredsuppdrag. Händelserna i Darfur stärkte argumenten för att FN bör stödja regionala operationer och att dessa ska finansieras ur FN:s budget för fredsbevarande.

Multilaterala fredsuppdrag 2005

FN	21
Regionala organisationer eller allianser	31
Tillfälliga koalitioner	6
<i>Totalt</i>	58

• I antal och storlek har fredsuppdragen ökat dramatiskt: 289 500 soldater och 175 000 civil personal deltog i totalt 58 multilaterala fredsuppdrag under 2005 (inklusive 184 000 soldater and civilpoliser i Irak).

• Storleken på och komplexiteten av fredsbevarande operationer anses av många bidra till att FN och andra organisationer riskerar att överskrida sin institutionella kapacitet.

• Regionala organisationer och FN-sanktionerade tillfälliga koalitioner utförde 37 av de 58 fredsuppdragen, vilket är den högsta siffran sedan det kalla kriget.

• Fredsuppdrag utförda av "tjänstvilliga koalitioner" har minskat sedan 2003 och det är osannolikt att stora s.k. fredsuppdrag som *Multinational Force in Iraq* kommer att inledas inom en nära framtid, eftersom stora ekonomiska och personella resurser krävs av de ledande nationerna.

• Sex nya EU-uppdrag inleddes inom ramen för Europeisk säkerhets- och försvarspolitik (ESFP), det största antalet fredsuppdrag initierat av en regional aktör under ett och samma år. Detta innebar ett nytt steg i europeiskt fredsbevarande och speglar EU:s strävan att bli en världsomspännande säkerhetsaktör.

Islam, konflikt och terrorism

- Sedan slutet av det kalla kriget har religion alltmer blivit ett huvudinslag i många av världens konflikter.

- På senare år, och speciellt sedan attackerna i USA den 11 september 2001, har det radikala islam setts som en orsak till våld och även terrorism.

- Många observatörer har sett framväxten av religiös extremism som en civilisationernas kamp där islamister har en ledande roll, men nyare forskning visar en mer komplex bild av muslimska samhällen och deras relationer till övriga världen.

- Förändringar och konflikter inom den muslimska världen som ett resultat av globaliseringen har bidragit till framväxten av nya, dynamiska och ibland våldsamma rörelser vilka ofta står i motsatsställning till det traditionella islam.

- Mångfalden bland dagens islamistiska rörelser och de olika faktorer som skapar islams roll i en konflikt, antyder att det behövs mer utvecklade säkerhetspolitiska doktriner för att förhindra och avsluta konflikter som involverar individer och grupper med band till den muslimska världen.

Regionalt säkerhetssamarbete vid inledningen av tjugohundratalet

- Sedan 1945 har många regionala och subregionala grupperingar med tonvikten på säkerhetsskapande växt fram.

- Befintliga analytiska modeller som alliansen, det kollektiva säkerhetssystemet, säkerhetsregimerna och säkerhetssamfundet, har alla tappat förankring i dagens verklighet. Ny analys baserad på säkerhetsfunktioner innefattar fyra områden där en regional gruppering kan vara effektiv:

- (a) dialog och konflikthantering;

- (b) utveckling av system för militärt samarbete baserat på ömsesidig återhållsamhet eller på delat kapacitetsbyggande för att hantera dagens fredsuppdrag;

- (c) främjande av demokrati och mänskliga rättigheter som stöd för fredliga och säkra förhållanden och som ett slutmål i sig; och slutligen

- (d) säkerhetsfrämjande genom välfärd och ett ömsesidigt ekonomiskt beroende och genom gemensamt förhållningssätt till terrorism och vapenspridning.

- USA ställer sig tveksamt till strukturer som hindrar amerikansk handlingsfrihet och slår ibland in kilar mellan grannländer. USA:s inställning till regionalism som sådan har dock blivit mer välvillig under 2005/2006.

- Regionalt säkerhetssamarbete har befästs över hela världen. Regionala grupperingar är ändå fortfarande mest effektiva inom ramen för FN och andra världsomspännande ramverk.

Nationell samhällsstyrning av kärnvapen: möjligheter och hinder

- Den ganska nedslående utvecklingen av 1968 års Icke-spridningsfördrag (NPT) väcker frågan om huruvida global samhällsstyrning av kärnvapen är möjlig utan att demokratisk samhällsstyrning på nationell nivå först är säkrad.

- Sedan slutet av det kalla kriget och genom händelserna 11 september 2001 har frågan om civil kontroll och övervakning av kärnvapen fått ökad betydelse. Effektiv civil kontroll är avgörande, vilket kan illustreras av upptäckten 2004 av den pakistanske kärnfysikern A. Q. Khans nätverk.

- Demokratiskt ansvar för kärnvapen är inte bara en fråga för auktoritära stater eller stater i en övergångsfas, som t.ex. Iran, utan även för stabila demokratier.

- Problem existerar i alla kärnvapenstater. Det finns t.ex. tvetydigheter i Storbritannien om det "speciella" förhållandet till USA; Frankrike anser att kärnvapnen är en del av presidentens *domaine réservé*; indiska regeringar har använt kärnvapentester som ett medel att öka sin popularitet inom landet; för Ryssland har Sovjetunionens sönderfall resulterat i att civil kontroll nästan omöjliggjorts och i Pakistan finns en osäkerhet om vad som kommer att hända med landets kärnvapen när man får en ny regim. Den amerikanska modellen verkar vara den bästa, om än inte idealisk.

- Det är viktigt att undersöka hur alla kärnvapenstater väger vapnets användbarhet och säkerhet mot politisk kontroll och övervakning.

Vapens livscykel: öppenhet och insyn

- En översyn på multinationell nivå av kvantitativa data för ett vapens livscykel visar att ökad öppenhet gällande statlig verksamhet behövs för att möta kraven från representativa församlingar, media och allmänhet. Sådan insyn är en förutsättning för demokratisk kontroll och för en regerings ansvarsskyldighet, både nationellt och internationellt.

- Värdet av information beror på om den är tillgänglig, tillförlitlig, omfattande, jämförbar och uppdelad. Befintliga data uppfyller mycket sällan dessa krav.

- Bristen på internationellt överenskomna definitioner, eller att befintliga definitioner inte tillämpas, gör jämförelser svåra.

- Det finns inga systematiska, pålitliga, nu gällande, världsomspännande (eller ens regionala) kvantitativa data för ett vapens livscykel. Regeringars hemlighetsmakeri i dessa frågor är delvis förklaringen.

- Det finns fortfarande stor osäkerhet när det gäller global inventering av kärnvapen, trots utvecklingen sedan slutet av 1960-talet mot allt större insyn. Öppenhet i fråga om biologiska vapen har t.o.m. minskat.

- Positivare trender för kemiska vapen, militärutgifter och vapenöverföringar har noterats, däribland nya multilaterala fördrag, allmänhetens krav på information samt en utveckling av den politiska debatten.

- *Small Arms Survey* understryker den växande politiska betydelsen av lätta vapen, men en rad faktorer gör tillgängliga data oklara.

- Viktigast av allt, ytterligare resurser krävs för att åstadkomma insyn i hela vapenlivscykeln.

Militärutgiftsdata under 40 år: en tillbakablick

- Användandet av militärutgiftsdata har genomgått två större förändringar under de senaste 40 åren. Dels har fokus förskjutits från militärblocken i Nord under det kalla kriget till utvecklingsländerna i Syd under senare tid, dels har användandet av militärutgiftsdata inom FN-systemet skiftat från nedrustningssammanhang till förslag om ökad öppenhet inom militärsektorn.

- Idén om nedrustning som en direkt väg till utveckling har förlorat mark, medan aktivt främjande av säkerhet genom förtroendeskapande och konfliktförebyggande åtgärder har ökat i betydelse.

- Ökad medvetenhet om det ömsesidiga beroendet mellan säkerhet och utveckling har resulterat i nya idéer om hur båda kan befrämjas. Samtidigt dominerades inledningen av detta århundrade av en enorm användning av militära resurser i namn av demokratins försvar.

- Förekomst av och tillgänglighet till data har ökat över tiden, särskilt vad gäller förstahandskällor i utvecklingsländer, men datans kvalitet är fortfarande otillfredsställande.

- Militärutgiftsdatas relevans för säkerhetspolitiska analyser diskuteras ständigt. Användning av dessa data för att uppskatta militär styrka kan leda till feltolkningar, så som skedde under det kalla kriget. Förändringar i begreppet säkerhet gör också att vikten av dessa data kan ifrågasättas. Det gäller särskilt det ökade intresset för *human security* och en ökande överlappning mellan inre och yttre säkerhet.

- Detta innebär inte att militärutgiftsdata blivit ointressanta, utan snarare att det blivit allt viktigare att komplettera dem med andra typer av data.

Militärutgifter

- Världens militärutgifter uppskattas under 2005 ha uppgått till 1118 miljarder dollar. Det motsvarar 2.5% av världens samlade BNP eller ett genomsnitt av 173 dollar per capita.

- Världens militärutgifter under 2005 motsvarar en ökning i reella termer med 3.4% sedan 2004 och med 34% under tioårsperioden 1996–2005. USA svarar för ca 80% av ökningen, vilket är den enskilt mest avgörande faktorn för den stigande trenden.

- Av de länder i världen med högst militärutgifter står USA för 48%, långt mer än Frankrike, Japan, Kina och Storbritannien, som kommer närmast efter med 4-5% vardera. Den snabba ökningen av USA:s militärutgifter beror på de militära operationerna i Afghanistan och Irak. Orkanerna Katrina och Rita har också spelat en viss roll.

- Huvuddelen av ökningen av de amerikanska militärutgifterna är resultatet av tilläggsanslag, ett faktum som flyttat en del av budgetmakten från kongressen till presidenten.

- En faktor som bidrar till ökade militärutgifter är höga och ökande världmarknadspriserna på mineraler och fossila bränslen. Länder som Algeriet, Azerbajdzjan, Ryssland och Saudiarabien har därmed kunnat frigöra intäkter från olje- och gasförsäljning till militärutgifter.

- Kinas och Indiens stadiga ökning av militärutgifterna motsvaras i stort sett av deras ekonomiska tillväxt. I absoluta termer utgör deras militärutgifter endast en bråkdel av USA:s.

Vapenproduktion

- Försäljningen från de 100 ledande vapenproducenterna (*SIPRI Top 100*) visade en markant ökning med 15% under 2004. Den sedan slutet av 1990-talet stigande trenden fortsatte alltså.

- Det sammanlagda värdet för 2004 av vapenförsäljningen från *SIPRI Top 100* uppgick till 268 miljarder dollar. Amerikanska och västeuropeiska företag stod för största delen av denna summa: 40 amerikanska företag för 63.3% och 36 västeuropeiska för 29.4%.

- Förvävsaktiviteten har, om än i avtagande grad, fortsatt jämfört med under slutet av 1990-talet. Fem stora förvärv, där värdet var närmare eller översteg 2 miljarder dollar, avslutades under 2005.

- Under perioden efter kalla kriget har tydliga förändringar av vapenindustrin skett: strukturella, teknologiska och vad gäller produktionens sammansättning.

(a) Koncentrationen har ökat: de 5 största företagens andel av den totala vapenproduktionen av *SIPRI Top 100* ökade från 22% under 1990 till 44% under 2003.

(b) Ökande betydelse av elektronik och IT i avancerade vapensystem har medfört en ökande andel av vapenförsäljningen för företag inom dessa områden.

(c) Privatisering av försvarstjänster medfört nya typer av leverantörer. Detta har blivit tydligt i Irak-konflikten, där privata företag kontrakteras för funktioner som tidigare upprätthölls av den militära sektorn.

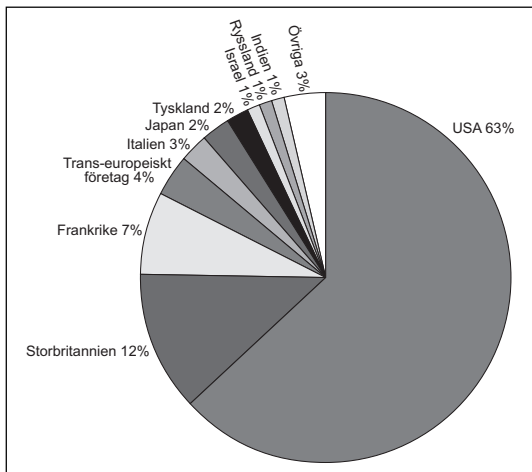
- Trots internationalisering av marknad och underleverantörer är hemmamarknadens och den egna regeringens stöd av avgörande betydelse för vapenindustrin.

**De 5 största vapenproducerande företagen
i världen (utom Kina) under 2004**

1 Boeing (USA)	\$27.5 miljarder
2 Lockheed Martin (USA)	\$26.4 miljarder
3 Northrop Grumman (USA)	\$26.0 miljarder
4 BAE Systems (Storbritannien)	\$19.8 miljarder
5 Raytheon (USA)	\$17.2 miljarder

**Nationella andelar av vapenförsäljning för
"SIPRI Top 100" vapenproducerande företag
i världen (utom Kina) under 2004**

Internationella vapenöverföringar

- Enligt SIPRI:s trendindikatorer och samlad nationell statistik över vapenhandel har volymen av större vapenöverföringar ökat varje år sedan 2003. Under perioden 2001–2005 stod Ryssland och USA vardera för ungefär 30% av alla registrerade överföringar av större konventionella vapen. Ungefär 43% av Rysslands export gick till Kina och 25% till Indien.

- Leverantörer utanför Europa och Nordamerika har misslyckats med att exportera större vapen till Irak och de kommer antagligen att ha fortsatt svårt att nå den marknaden.

- En del västeuropeiska regeringar verkar ha betänkligheter när det gäller vapenexport till Irak. Utan en harmoniserad EU-politik för vapenexport kommer Central- och Östeuropeiska länder troligen vara bland de största leverantörerna till Irak.

- När en del länder förverkligar sin exportpolitik leder det till skärpt internationell konkurrens för vapenöverföringar, vilket uppmuntrar till "kommersiell pragmatism". USA:s försök att få andra stater att acceptera amerikansk exportkontrollpolitik kan ha skärpt denna attityd. Under 2005 påverkades leverantörer från Kina, Israel och Europa av USA:s kontroller av vidareexport och sanktioner.

- En del regeringars åtaganden för öppenhet och för rapportering till FN:s Register för konventionella vapen verkar minska. Dessutom gör EU:s medlemsländers rapporteringsprocedurer det svårt att värdera tolkning och tillämpning av EU:s Uppförandekod för vapenexport. Insynen blir lidande om kommersiell pragmatism minskar den politiska viljan att rapportera nationell vapenexport. Ambitionen att samordna rapporteringen skulle faktiskt kunna försvåra förståelsen av data som rapporteras.

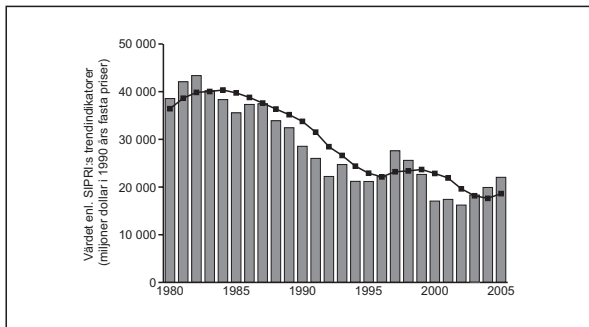
De 5 största exportörerna av större konventionella vapen 2001–2005*

Andelar av världens export

1 Ryssland	31%
2 USA	30%
3 Frankrike	9%
4 Tyskland	6%
5 Storbritannien	4%

* Export från EU-stater till icke EU-stater står för 27% av all export under 2001–2005, vilket gör EU till den tredje största vapenexportören.

Trenden i överföringar av större konventionella vapen 1980–2005

Staplarna visar total volym per år. Kurvan visar genomsnittet under 5-årsperioder; punkterna satta sista året i varje period.

Rysslands vapenindustri

- Efter 1991 har den enorma vapenindustrin från den sovjetiska tiden krympt markant, och ledning och översyn av den ryska militära sektorn har genomgått långtgående förändringar.

- Sedan president Vladimir Putin kom till makten 1999, har den militära produktionen återhämtat sig något och utgifterna för vapenanskaffning och forskning och utveckling har ökat.

- Rysk militär produktion är ännu till stor del beroende av export.

- Det sovjetiska arvet är fortfarande tydligt. Den ryska industrin är relativt isolerad från resten av världen och det finns ett motstånd mot att etablera transnationella bolag eller tillåta utländskt ägande.

- Även om insynen har förbättrats är den mycket mindre än vad som accepteras som norm i de flesta demokratiska länder.

Säkerhetspolitiska aspekter av europeiskt rymdsamarbete

- Europa har länge varit en stormakt i yttre rymden. Den europeiska rymdkapaciteten utvecklas i allmänhet genom en sammanslagning av nationella och multinationella enheter och satsningar. Huvudaktörerna är Frankrike, Italien, Storbritannien, Tyskland och på en kollektiv nivå, EU och den Europeiska rymdorganisationen (ESA).

- Europeiska stater inser behovet av fortsatt samarbete för utveckling av de säkerhetspolitiska aspekterna av sina rymdaktiviteter. Drivkraften för samarbetet kommer från trenden med ökad kollektivism i utrikes- och försvarspolitikerna och från Europas önskan att bygga kapaciteter oberoende av USA.

- På grund av de höga kostnaderna har EU blivit allt mer inblandat i Europas nya rymdsatsningar, t.ex. genom GMES-projektet (*Global Monitoring for Environment and Security*).

- Europas kollektiva rymdambitioner, både civila och militära, tyngs av budgettvister. Rymden står för närvarande inte högt på EU:s agenda för utveckling av militära kapaciteter, och de militära ledarna tvekar fortfarande inför att behöva betala dyra satellitbaserade system.

- Medlemsländerna väljer allt oftare EU som ram för säkerhetspolitiska och militära operationer och EU försöker profilera sig som en global aktör. Man kommer därför sannolikt att övergå från att använda tillgångar med dubbla användningsområden och nationella distributionsnätverk, till att utnyttja gemensamt ägd teknologi för säkerhetspolitiska funktioner i rymdexploateringen.

Kärnvapenbegränsning och icke-spridning

- Vid den sjunde översynskonferensen för 1968 års Icke-spridningsfördrag (NPT), i New York, i maj 2005, uppstod ett dödläge rörande vissa av fördragets nyckelfrågor, däribland nukleär nedrustning samt effektiviteten och fullföljandet av fördraget.

- Den internationella debatten om arten av Irans nukleära program intensifierades under 2005. Internationella atomenergiorganet (IAEA) kunde rapportera fler detaljer om Irans underlåtenhet att, som avtalet med IAEA kräver, redovisa viktiga nukleära aktiviteter. Samtidigt hävdade Iran det frivilliga, tillfälliga stoppet av sitt anrikningsprogram av uran.

- Inga genombrott gjordes i sexpartssamtalen om framtiden för Nordkoreas nukleära program. Nordkorea deklarerade i februari 2005 för första gången att man innehar kärnvapen.

- Det finns flera nya eller utvidgade internationella initiativ som syftar till ökad säkerhet vid förvaring av världens kärnvapenlager och nukleärt material, som dessutom tar fasta på oron för nukleär terrorism.

- Under 2005 lanserade USA och Indien en bilateral överenskommelse, *Civil Nuclear Cooperation Initiative*. Bli denna godkänd av den amerikanska kongressen och av den indiska regeringen möjliggörs amerikansk export av civil nukleär teknologi till Indien. Den föreslagna överenskommelsen har kritiserats från många håll för att den bryter mot riktlinjerna uppsatta av *Nuclear Suppliers Group* och för att den undergräver de globala strävandena för icke-spridning.

**Världens kärnvapenstyrkor: antal
operativa stridsspetsar januari 2006**

<i>Land</i>	<i>År för första kärnsprängning</i>	<i>Operativa stridsspetsar</i>
USA	1945	5 521
Ryssland	1949	5 682
Storbritannien	1952	185
Frankrike	1960	348
Kina	1964	ca 130
Indien	1974	ca 50
Pakistan	1998	ca 60
Israel	–	100–200
<i>Totalt</i>		ca 12 100

- Åtta stater förfogar över mer än 27 000 kärnstridsspetsar, inklusive stridsspetsar i reserv och i lager. Ingen offentlig information finns tillgänglig som kan styrka Nordkoreas uppgifter att man har utvecklat kärnvapen.

- Ca 440 kärnvapen färdiga att avfyras från amerikanskt eller NATO-flyg, finns utplacerade vid åtta baser i sex NATO-länder i Europa.

- De fem kärnvapenstaterna (definierade enligt Icke-spridningsfördraget), Storbritannien undantaget, fortsätter moderniseringen av sina kärnvapenstyrkor.

- USA:s centraliserade operativplan från kalla kriget har ersatts med ett antal mindre, mer flexibla nukleära målplaner kallade *Operations Plan 8044*. Bland dessa finns *Concept Plan 8022*, vilken förutser, om nödvändigt, snabbinsatser med nukleära och konventionella styrkor i förebyggande syfte, för att tillintetgöra hot från stater med massförstörelsevapen.

Multilateral kontroll av kärnbränslecykeln

- Den senaste utvecklingen i Iran belyser det faktum att kärnenergiteknologier utvecklade för fredliga ändamål också kan användas i kärnvapenproduktion. Eftersom fission under de närmaste decennierna med största sannolikhet kommer att vara en viktig källa till elektricitet, blir säkerhet och utveckling av kärnkraft viktigt på kort sikt.

- Under 2005 fanns ett förnyat intresse för multinationella lösningar för att säkerställa att civila kärnenergiprogram inte exploateras för militära ändamål.

- Världssamfundet har utvecklat tre sätt att förhindra att kärnenergiteknologi används för att producera kärnvapen:

- (a) legala och reglerande hinder för överföring av känslig teknologi och materiel;

- (b) multilaterala åtgärder för gemensam användning, utveckling och ägande av känsliga kärnenergianläggningar; och

- (c) kärnteknologi som inte kan användas för vapenproduktion.

En kombination av dessa åtgärder verkar mest lovande eftersom de då skulle stärka varandra och enskilda svagheter skulle elimineras.

- Internationella atomenergiorganet, Ryssland och USA undersöker, var och en samtidigt, alla tre metoderna. En optimal kombination av åtgärderna finns emellertid ännu inte.

Reflektioner över rustningsbegränsningens kontinuitet och förändring

- Multilaterala rustningsbegränsningsfördrag är i allt högre utsträckning utökade med och förstärkta av andra åtgärder, men dessa saknar vanligen symmetri, ömsesidighet och allmänt deltagande. FN:s Säkerhetsråds resolution 1540 från 2004 om icke-spridning av massförstörelsevapen fyller emellertid alla dessa krav.

- Ändrad syn på hur viktigt och möjligt det är med verifikation har komplicerat utvärderingen och genomförandet av uppfyllandet av fördragen och kommer fortsatt att göra detta.

- På senare tid har en del initiativ för rustningsbegränsning varit inriktade på materiel som har både civil och militär användning. Dock borde en stat endast förvägras tillgång till teknologi med dubbla användningsområden när man kan förmoda att teknologin i fråga kommer att missbrukas.

- Den alltmer framträdande plats icke-statliga aktörer fått i säkerhetspolitiska frågor har lett till nya tankegångar inom rustningsbegränsningen, som t.ex. att selektivt neka tillgång till teknologier och materiel som skulle kunna användas av icke-statliga grupper vid terroristhandlingar.

- Mer positivt är att icke-statliga aktörer, även privata företag, blir involverade i skapandet och införandet av exportkontroller samt den ökande medvetenheten om nödvändigheten av att vara aktiva partners i säkerhetsskapande.

Kemiska och biologiska vapen: utveckling och begränsning

- De två handlingsplaner (om allmängiltighet och om nationell implementering) som antogs 2003 av parterna till 1993 års C-vapenkonvention förlängdes 2005. Ytterligare åtta länder ratificerade konventionen.

- Ca 36% av USA:s lager av kemiska vapen om 31 000 ton och ungefär 4% av Rysslands lager om 40 000 ton hade förstörts i slutet av 2005. Det är inte troligt att något av länderna kommer att ha förstört hela sitt lager vid den av konventionen stipulerade tidpunkten.

- Den USA-ledda *Iraq Survey Group* publicerade under 2005 flera tillägg till sin slutrapport från 2004, nu med tyngdpunkten på Iraks tidigare kemiska och biologiska vapenprogram. FN:s Övervaknings-, verifierings- och inspektionskommission (UNMOVIC) är fortsatt utestängd från Irak.

- Det är oklart hur stort hotet om att terrorister kan komma att använda sig av kemiska och biologiska vapen är. I den omskrivna "ricinkonspirationen" i Storbritannien misslyckades man t.ex. att ta fram några bevis för ricinproduktion. Effektiva åtgärder för biosäkerhet borde dock genomföras så snart det är praktiskt möjligt.

- Världshälsoförsamlingen antog 2005 ett nytt, lagligt bindande, internationell hälsoreglemente och ett mer effektivt system för rapportering om spridning av smittsamma sjukdomar skapades. Under 2005 startade Europeiska centrumet för förebyggande och kontroll av sjukdomar, förlagt till Stockholm, sitt arbete.

- 2005 instiftades 29 april som minnesdag för alla offer för kemisk krigföring.

Ökad biosäkerhet: behovet av en global strategi

- För att förhindra spridning av biologiska vapenprogram och för att möta ett ökat hot från terrorister har sedan 1991, s.k. "hotreducerande aktiviteter", huvudsakligen koncentrerats till Ryssland och andra länder i det forna Sovjetunionen. Sådana åtgärder har bl.a. inneburit eliminering av särskild utrustning och infrastruktur samt omstyrning av vapenforskarens arbete till fredliga aktiviteter.

- Den rådande trenden inom "hotreducerande aktiviteter" är en övergång från traditionellt synsätt till fokusering på större geografiska områden, särskilt Afrika och delar av Asien. Dessutom finns en inriktning på hot i vidare mening, hot som är knutna till folkhälsan och bioterrorism.

- Världen har ställts inför nya biologiska utmaningar under de senaste 10 åren genom nya sjukdomar som uppstått eller gamla som återkommit, en snabb utveckling inom bioteknologin samt ett ökat hot från bioterrorism. Sjukdomar som uppstår eller återkommer utgör ett allvarligt hot mot mänskligheten och det behövs en global strategi för att minska risken för att biologiska ämnen används som vapen.

- En global strategi bör innehålla effektiva åtgärder för en förbättrad biosäkerhet vid anläggningar som arbetar med farliga patogener. Strategin måste även innehålla internationella normer och riktlinjer för att förhindra spridning av biologiskt material, teknologi och expertis till kriminella aktörer.

- Effektiva och väl genomförda beredskaps- och försvarssystem behövs vid brott mot säkerhetsåtgärderna och vid hot mot folkhälsan, från både naturligt förekommande ämnen och substanser som utlösts av misstag.

Begränsning av konventionella vapen

- Begränsningen av konventionella styrkor har en stabiliserande och säkerhetsbyggande roll i inomeuropeiska relationer. Därigenom är Europa fortfarande en förebild, men utmanas i sin position.

- Oenighet mellan Ryssland och västländerna fortsätter att förhindra anpassningen och utvecklingen av den "hårda" europeiska regimen för kontroll av konventionella vapen.

- 1999 års Avtal om anpassning av 1990 års Fördrag om konventionella styrkor i Europa (CFE-fördraget) kommer inte att träda i kraft förrän Ryssland dragit tillbaka sina trupper från Georgien och Moldavien. Under våren 2006 verkade CFE-fördragets fullföljande högst osäkert. Ryssland varnade vid den tredje översynskonferensen i maj för en omprövning av sin medverkan i fördraget, bl.a. med hänvisning till att de Baltiska staterna fortfarande inte omfattas av fördraget och en påstådd orättvisa i taket för trupp begränsningarna.

- Få framsteg har gjorts i omprövningen av OSSE:s hållning till förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder för bemötande av olika slags inomstatligt våld och mellanstatliga och globala hot.

- Kina, Ryssland och USA kommer förmodligen att ratificera Protokoll V (om explosiva lämningar efter krig) till 1981 års Konvention om särskilt inhumana konventionella vapen. Parallellt fortsätter dock motståndet mot ett fördrag mot fordons- och stridsvagnsminor.

Exportkontroll

- Behovet av ett vittomfattande deltagande i försöken att stärka exportkontrollen har blivit alltmer godkänt.

- Det stora stödet under 2005 för FN:s Säkerhetsråds resolution 1540 från 2004 tyder på en växande internationell medvetenhet om vikten av införandet av exportkontroll.

- Länder som försöker påskynda införandet av hårda internationella normer behöver ett ökat internationellt stöd. Både EU och Japan överväger hur man bäst ska kunna finansiera och ge nödvändig hjälp för att komplettera amerikanska strävanden.

- Exportkontroll tillämpas på nya områden som en del av utökad anpassning till rustningsbegränsning i ett förändrat säkerhetsklimat. En ny EU-föreskrift om handel med artiklar som kan användas vid dödsstraff eller tortyr utvidgar exportkontrollen till att gälla mer än militära och strategiska produkter.

- För att uppnå målen med terroristbekämpning har många av Internationella atomenergiorganiets medlemsstater börjat undersöka hur exportkontroll kan minska risken för att icke-statliga aktörer ska komma över och använda radiologiska vapen.

- Ett brett stöd för en hårdare kontroll av export till länder som anses vara en spridningsrisk kan i framtiden innebära att export av teknologi till dessa länder är uteslutet.

Fördrag och avtal om rustningsbegränsningar, nedrustning och skydd av mänskliga rättigheter i väpnade konflikter, mars 2006

- 1925 Protokoll rörande förbud mot användande i krig av kvävande, giftiga eller liknande gaser och bakteriologiska stridsmedel (Genèveprotokollet)
- 1948 Fördrag mellan Västeuropas stater om samarbete i ekonomiska, sociala och kulturella frågor och om kollektivt självförsvar (Brysselpakten)
- 1948 Konventionen om förebyggande och bestraffning av brottet folkmord (*genocide*)
- 1949 Genèvekonventionerna rörande skydd för offren i väpnade konflikter
- 1954 Protokoll till 1948 års Brysselpakt, "Parisöverenskommelserna" om en försvarsunion för Västeuropa
- 1959 Antarktiskfördraget om förbud mot militarisering av Antarktis
- 1963 Fördrag om förbud mot kärnvapenprov i atmosfären, yttre rymden och under vattnet (Partiella provstoppsfördraget)
- 1967 Fördrag om principer för staternas uppträdande vid utforskandet och utnyttjandet av yttre rymden, däri inbegripet månen och övriga himlakroppar (Yttre rymdfördraget)
- 1967 Tlatelolco-fördraget om en kärnvapenfri zon i Latinamerika och Karibien

- 1968 Fördrag om förhindrande av spridning av kärnvapen (Icke-spridningsfördraget)
- 1971 Fördrag om förbud mot placering av kärnvapen och andra massförstörelsevapen på havsbotten och i dennas underlag (Havsbottenfördraget)
- 1972 Konvention om förbud mot utveckling, framställning och lagring av bakteriologiska (biologiska) vapen och toxinvapen samt om deras förstöring (B-vapenkonventionen)
- 1974 Fördrag om begränsning av underjordiska kärnsprängningar
- 1976 Fördrag om begränsning av underjordiska kärnsprängningar för fredliga ändamål
- 1977 Konvention om förbud mot militär eller annan fientlig användning av miljöförändrande teknik
- 1977 Protokoll I och II (till 1949 års Genèvekonventioner) rörande skydd för offren i internationella respektive icke-internationella väpnade konflikter
- 1980 Konvention om fysiskt skydd av kärnämne
- 1981 Konvention om förbud mot eller inskränkningar i användningen av vissa konventionella vapen som kan anses vara ytterst skadebringande eller ha urskillningslösa verkningar (Konventionen om särskilt inhumana konventionella vapen)
- 1985 Fördrag om en kärnvapenfri zon i södra Stillahavsområdet (Rarotongafördraget)
- 1987 Fördrag om eliminering av sovjetiska och amerikanska markbaserade missiler med räckvidden 500-5 500 km (INF-fördraget)

- 1990 Fördrag om konventionella styrkor i Europa (CFE-fördraget)
- 1991 Fördrag om nedskärningar och begränsningar av strategiska offensiva vapen (START I)
- 1992 Fördraget om observationsflygningar (det s.k. Open Skies-fördraget)
- 1992 CFE-1A-avtalet om begränsning av trupper i Europa
- 1993 Konvention om förbud mot utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska vapen samt deras förstöring (C-vapenkonventionen)
- 1995 Fördrag om en kärnvapenfri zon i Sydostasien (Bangkok-fördraget)
- 1996 Avtal om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder i Bosnien-Hercegovina (tills vidare upphävt fr.o.m. 24 september 2004)
- 1996 Reviderat Protokoll II (till 1981 års Konvention om särskilt inhumana konventionella vapen) om förbud mot eller restriktioner i användningen av minor, försåtvapen och andra anordningar
- 1996 Avtal om subregional rustningsbegränsning i Jugoslavien, Bosnien-Hercegovina och Kroatien (Florens-avtalet)
- 1997 Inter-amerikanska konventionen om olaglig tillverkning och handel med handeldvapen, ammunition, sprängämnen och andra liknande material

- 1997 Konvention om förbud mot användning, lagring, produktion och överföring av antipersonella minor (truppmminor) samt om deras förstöring (Ottawa-konventionen)
- 1999 Inter-amerikanska konventionen om öppenhet i anskaffning av konventionella vapen
- 1999 Wien-dokumentet om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder
- 2002 Fördraget om nedskärningar av strategiska offensiva vapen (SORT)

Övriga fördrag och avtal – ej i kraft, mars 2006

- 1972 Fördrag om begränsning av anti-ballistiska missilsystem (ABM-fördraget, upphörde att gälla 13 juni 2002)
- 1993 Fördrag om vidare nedskärningar och begränsningar av strategiska offensiva vapen (START II)
- 1996 Fördrag om en kärnvapenfri zon i Afrika (Pelindaba-fördraget)
- 1996 Fördrag om fullständigt förbud mot kärnsprängningar (CTBT)
- 1999 Avtalet om anpassning av 1990 års CFE-fördrag

Förkortningar

AU	Afrikanska unionen
BNP	Bruttonationalprodukt
B-vapen	biologiska vapen
C-vapen	kemiska vapen
CFE	konventionella styrkor i Europa
ESFP	europaisk säkerhets- och försvarspolitik
ESA	European Space Agency (Europeiska rymdorganisationen)
EU	Europeiska unionen
FN	Förenta nationerna
IAEA	International Atomic Energy Agency (Internationella atomenergiorganet)
IT	informationsteknologi
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Atlantpakten)
NPT	Non-Proliferation Treaty (Icke-spridningsfördraget)
OSSE	Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa
UNMOVIC	United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission (FN:s övervaknings-, verifierings- och inspektionskommission)

Styrelse

Ambassadör Rolf Ekéus, ordförande (Sverige)
Sir Marrack Goulding, vice ordförande (Storbritannien)
Dr Alexei G. Arbatov (Ryssland)
Jayantha Dhanapala (Sri Lanka)
Dr Willem F. van Eekelen (Nederländerna)
Dr Nabil Elaraby (Egypten)
Rose E. Gottemoeller (USA)
Professor Helga Haftendorn (Tyskland)
Professor Ronald G. Sutherland (Kanada)
Institutsdirektören

Direktör

Alyson J. K. Bailes (Storbritannien)

© SIPRI 2006

Tryck: CM Gruppen, Stockholm

SIPRI YEARBOOK 2006

ARMAMENTS, DISARMAMENT AND INTERNATIONAL SECURITY

37:e upplaga av *SIPRI Yearbook* analyserar utvecklingen under 2005 inom ämnena

- säkerhet och konflikter
- militärutgifter och rustning
- icke-spridning, rustningsbegränsning och nedrustning

Volymen omfattar även bilagor med fördrag och avtal om rustningsbegränsningar och nedrustning samt en kronologi över det gångna årets händelser inom forskningsområdet

För ytterligare information, kontakta

sipri

Stockholms internationella freds forskningsinstitut

Signalistgatan 9
169 70 Solna

Telefon: 08-655 97 00
Fax: 08-655 97 33
E-post: sipri@sipri.org
URL: <http://www.sipri.org>